

Biljana Mitrović¹
Nezavisni istraživač

TRANSMEDIJALNO PUTOVANJE FILMSKIH I TELEVIZIJSKIH NARATIVA

(Aleksandra Milovanović, *Ka novim medijima, transmedijalni narativi između filma i televizije*, Beograd: FDU i FCS, 2019)

Poslednjih godina u akademskim i medijskim krugovima sve su popularnije teme novih medija, transmedijalnosti i televizijskih serija, u vidu proučavanja ovih zasebnih oblasti, kao i njihove narativno-medijske međuzavisnosti. Ove teme zaokupljaju pažnju teoretičara dramskih umetnosti i medija, kulturološka i antropološka razmatranja, posebno kroz analizu sadržaja serijskog programa ili navika i praksi gledalaca.

Studija *Ka novim medijima, transmedijalni narativi između filma i televizije* Aleksandre Milovanović izdvaja se u ovom trendu time što svesno i dosledno izbegava formalnu analizu sadržaja zarad obuhvatne i suverene teorijske argumentacije i sistematizacije, registrujući savremene procese, trenutno stanje i puteve daljeg razvoja medija i njima posredovanih tekstova, pre svega filma i televizijskih serija, ali i novomedijskih formi.

Autorka se u studiji poziva na najrecentnije izvore i izdanja istaknutih svet-skih autora i autoriteta u oblasti istorije i teorije filma, medija, kulture i naratologije, što ovu knjigu čini dodatno vrednim pregledom savremenih tokova u akademskim proučavanjima datih oblasti. Sa druge strane, analize su čvrsto utemeljene u „klasičnoj” teoriji, pružajući jasan kontinuitet i ukazujući na razvoj kako umetničkih i medijskih tendencija, tako i njihovog proučavanja. Aleksandra Milovanović je u tekstu koristila impozantnih 326 jedinica literature, a teorijske modele i prototipove ilustrovala sa 16 efektnih šema u boji i 2 pregledne tabele.

Široko postavljenu i detaljnu teoretizaciju autorka je potkrepila primerima iz velikog broja ostvarenja – filmova i serija, igranih, dokumentarnih i animira-

---

1 bvmitrovic@gmail.com

nih, što daje posebnu vrednost studiji koja predstavlja odmak od suvoparnog i apstraktnog teorijskog proučavanja kroz, kako autorka navodi, „poseban uvid posvećene gledateljke, teorijskog proučavanja i uzajamnog kritičkog usaglašavanja ove dve pozicije.” (Milovanović 2019: 9). Gledalačka pozicija je tako u studiju unela referisanje na 90 filmova, 234 serije, 57 filmskih transmedijalnih nastavaka, serija i franšiza, 41 *web*, 19 mini, 14 *reality* i 8 animiranih serija, te 3 *web*-filma, koji obuhvataju period duži od sto godina (od 1913. godine, kada je nastao serijal *Fantomas*, do danas).

Knjiga je strukturirana u okviru 9 poglavlja, koja su pažljivo oblikovana kako bi i formalno-simbolično u narativnom ključu zaokružila celinu dela (prvo poglavlje naslovljeno je „Početak”, a poslednje „Završetak”, te i sama knjiga poseduje neku vrstu serijalne strukture), dok je manir korišćenja zagrada u naslovima ukazao na fluidne, višeznačne i dinamične procese u kojima se nalaze mediji i odgovarajući tekstovi.

U prvom poglavlju, „Početak: (Bez) medijske granice” autorka postavlja analitički okvir u okviru koga analizira transmedijalnu oblast u kontekstu medija i kulturnih paradigmi, pre svega kroz interakciju medija koje označavamo kao „stare” i „nove” ili analogne i digitalne. Na početku, Aleksandra Milovanović definiše u naratološkoj i medijskoj teoriji i praksi popularan termin *transmedijalnost* i pozicionira ga u odnosu na druge termine sa kojima se, kako autorka ističe, nekada pogrešno „koristi kao sinonim za: krosmedijalnost, intermedijalnost, medijsku konvergenciju, transmedijalno građenje svetova, franšize, megasage, hiperserijale, transmedijalnu aktivnost publike, fan fikciju, 'slobodni protok' medijske sadržine (media content streaming), viralni marketing, produkciju 360 stepeni medijskog sadržaja.” (Milovanović 2019: 16).

Drugo poglavlje, „Transmedijalnost i (pre)oblikovanje medija” ukazuje na „[f]leksibilnost transmedijalnosti, kao termina u širem smislu” (Isto: 22) i uspostavljanje veza medija u službi pričanja priče, te građenja i održavanja franšiza, između ostalog, kao proizvoda industrije zabave. Transmedijalnost je, takođe, kako se u poglavlju pokazuje, važno sredstvo iskazivanja kreativnosti autora i stvaranja komercijalnih modela kroz procese konvergencije, remedijacije i transmedijalnog pripovedanja. Na ovom mestu autorka pruža jasan pregled preseka transmedijalnog polja, koje obuhvata i pozicionira narativne prakse poput adaptacije, transfikcije, spin-ofa, te višemedijske sisteme nastale delovanjem intermedijalnosti, krosmedijalnosti i građenjem franšiza.

„Transmedijalno pripovedanje”, kao treće poglavlje, ukazuje na strategije kao što su prenamena, prilagođavanje, umnožavanje, migriranje tekstova, te grananje i širenje narativa, kojima se narativi istovremeno prilagođavaju različitim medijskim sistemima i proširuju novim sadržajima, ispitujući procese kohezivnosti medija s jedne strane i disperzivnosti priča sa druge strane. Ovi procesi, kako je pokazano, suštinski prate odlike i transformacije sadržaja (priče) i njenih okruženja (medija). Autorka ističe da, širenjem i grananjem tekstova kroz različite medije, priče zadržavaju neke od starih odlika i stižu nove i na taj način svaki transmedijalni narativ potencijalno može da generiše jedinstven transmedijalni model. Milovanović ne propušta da se u ovom kontekstu osvrne na kulturne implikacije ovih procesa: umnožavanje nastavaka priče utiče na pojavu *storifikacije i serijalizacije* kulture u kontekstu kulturnih praksi, poput posećivanja bioskopskih ili televizijskih premijera, kupovine DVD-ja, učestvovanja u internet zajednicama kao što su fan sajtovi i forumi, odnosno korišćenje distributivnih kanala, koje dovodi do saradnje i zajedničkog autorstva u transmedijalnim pričama.

Da „repcija filma i televizije odavno nije zatvorena u njihovim ekranima već je participativna i okrenuta ka tekstualnoj produkciji” (Isto: 53), svedoči poglavlje „(Dez)orijentišući transmedijalni paratekstovi”, u kome se analizira delovanje virtuelnih zajednica u produkciji sadržaja – od pratećih informacija i promocije postojećih medijskih sadržaja do generisanja transmedijalnih produžetaka i nastavaka. Na ovaj način nastaje pomak od pasivne recepcije, preko pretraga i potraga za sadržajima do stvaranja novih narativa. U istom poglavlju dat je jasan pregled vrsta paratekstova poput trejlera, sažetaka i špica.

Sa fokusom na naratološkim razmatranjima, u poglavlju „Serijalne narativne strukture: film, televizija, *web* serije” analiziraju se odlike i struktura serijalizovanih narativa, modeli naracije (pozicionirani dijahronijski i sinhronijski) i pravci njihovog razvoja. Aleksandra Milovanović daje iscrpan pregled pet tipova narativnih struktura serija ispraćenih upečatljivim šemama u boji. U poglavlju je zatim prikazana „gradacij[a] televizijskih serija, zasnovan[a] na atributima zatvorenog, linearnog, klasičnog, te otvorenog, višeslojnog, kompleksnog ili fleksibilnog narativa” (Isto: 18). Autorka takođe, uz veliki broj primera i teorijsku argumentaciju, predstavlja oblike transmedijalnog ciklusa i analizira sličnosti i razlike serijalnih struktura, ispraćene preglednom tabelom. Važan doprinos ovog poglavlja predstavlja i teorijsko predstavljanje *web* serija i njihova kontekstualizacija sa filmskim i televizijskim serijalima i serijama, te specifičnosti u pogledu načina distribucije i recepcije.

„Novi prostori žanra” ukazuju na procese standardizacije žanrovskih konvencija, ali i poroznost žanrovskih granica, te nastanak novih žanrova. Autorka u ovom poglavlju ukazuje na značajne i uticajne procese režanifikacije i hibridizacije žanrova, kao rasprostranjene i gotovo sveprisutne strategije.

Sedmo poglavlje, „Pokreni *play* na svakom ekranu”, za razliku od prethodnih, posvećeno je aspektima ekranske i virtuelne kulture, odnosno tendencijama u distribuciji filmova i televizijskih serijala, pri čemu se ističu najznačajnije odlike transmedijalnosti i upotreba novomedijskih kanala. Za publiku koja koristi sve veličine ekrana, standard predstavlja pristup informacijama na globalnom planu, dok su na planu sadržaja distribucija i recepcija napravile zaokret od linearne ka fragmentarnoj strukturi. Na ovom mestu, autorka u tabeli sistematizuje faze diverzifikacije i (re)lokacije ekrana, konstatuje implikacije opšteg procesa digitalizacije i identifikuje tehnološki put i tendenciju upuštanja u virtuelnu stvarnost.

Pretposlednje poglavlje, „Medijski tekstovi za postmedijsku generaciju”, u fokusu ima postmedijsku publiku koja zahvaljujući napretku hardverskih, softverskih i medijskih činilaca poseduje gotovo beskrajne mogućnosti interakcije, kontrole i izbora sadržaja koji su u stalnoj migraciji putem transmedijalne distribucije i recepcije medijskih sadržaja „na zahtev”. Autorka dalje analizira odnos novomedijskih platformi i „tradicionalnih” puteva distribucije, kao i njihove implikacije na kulturne i umetničke prakse poput festivala.

U zaključnim razmatranjima „Ka budućnosti medija: (Ne)dosegnuti završetak” autorka potvrđuje važnost procesa transformacije narativa, serijalnog umnožavanja i transmedijalnog širenja za generisanje novih narativnih formi i sveprisutne transformacije medija, umetnosti i kulture na globalnom nivou.

Brižljivo strukturirana, teorijski i na primerima čvrsto utemeljena studija *Ka novim medijima, transmedijalni narativi između filma i televizije* Aleksandre Milovanović ukazuje na duboko i detaljno razumevanje i kritičko i analitičko razmatranje oblasti teorije i istorije filma, televizije i medija. Zahvaljujući permanentnom istraživanju, teorijskom i praktičnom radu u polju narativnih formi filma i televizije, kao i posebnoj pažnji posvećenoj televizijskim serijama, autorka sveobuhvatno analizira ovaj popularan i za teorijsko bavljenje zahtevan format.

Ova monografija je prvenstveno namenjena akademskoj zajednici i predstavlja posebno dragocen izvor informacija za studente svih nivoa studija, pružajući putokaz kroz bogato i isprepletano teorijsko-terminološko polje. Međutim, zbog popularnosti teme, zanimljiva je i široj javnosti koja se zanima za razvoj i značaj savremenih medija. Ukazujući na umetničke i kulturne kapacitete novomedijskog okruženja i povezujući ga sa istorijom i tradicijom teorije i prakse filma i televizije, Aleksandra Milovanović je ovom knjigom dala značajan doprinos nauci i struci proučavanja i stvaralaštva u oblasti (dramskih) umetnosti i medija.